

Maida Ćehajić-Čampara
**Analiza sigurnosnog rizika
u radu braniteljica ljudskih prava
i aktivistica protiv
rodno zasnovanog nasilja
u Bosni i Hercegovini
– studije slučaja (5)**

Maida Ćehajić-Čampara
Analiza sigurnosnog rizika
u radu braniteljica ljudskih prava
i aktivistica protiv
rodno zasnovanog nasilja
u Bosni i Hercegovini
– studije slučaja (5)

Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo, mart 2018.

Kingdom of the Netherlands

Uređivački tim:
Nataša Mujkanović,
Jasmina Mujezinović,
Amra Hadžić i
Selma Begić

Ovaj dokument je realiziran u sklopu projekta “Ostati sigurne – Mreža sigurnosti za braniteljice ljudskih prava i aktivistice protiv rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini” kojeg implementira Fondacija lokalne demokratije u partnerstvu sa Udruženjem “Mreža žena policajaca” BiH. Projekat je finansijski podržala Kraljevina Nizozemska kroz MATRA program. Mišljenja izražena u ovom materijalu su mišljenja autora i kao takva ne odražavaju službene stavove Kraljevine Nizozemske. Sadržaj teksta je isključiva odgovornost Fondacije lokalne demokratije.

Uvod

Istraživanje o Mreži sigurnosti za braniteljice ljudskih prava i aktivistice protiv rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini¹ ima za cilj da doprinese poboljšanju položaja, zaštiti ljudskih prava i izgradnji sigurnog radnog okruženja za braniteljice ljudskih prava (u nastavku teksta: BLjP). Istraživanje, pored informativnog karaktera, ima za cilj stvaranje preduslova za uspostavljanje mehanizama zaštite BLjP-a u saradnji s relevantnim akterima, uz poštivanje uspostavljenih međunarodnih standarda.

Studija uključuje analizu trenutnog stanja kada je riječ o sigurnosnom riziku koji utječe na BLjP. Studija će pružiti informacije o zabilježenim incidentima tokom posljednjih 10 godina, analizirati kontekst, uslove i sistem rada BLjP-a u BiH, analizirati sistem zaštite u BiH i zemljama Evropske unije, te napraviti analizu pet studija slučaja (policajka, novinarka, predstavnica LGBT zajednice, koordinatorica sigurne kuće i predstavnica žena žrtava rata).

Studija će obuhvatiti i analizu konteksta u kojem djeluju i rade braniteljice ljudskih prava, s fokusom na analizu polja djelovanja, analizu zainteresiranih strana koje mogu te zakonski i institucionalno moraju pružiti zaštitu BLjP-u i analizu stepena zaštite dostupnog u radnom okruženju BLjP-a.

U svrhu što većeg objektiviziranja pojedinačnih “slučajeva” napada na BLjP i ugrožavanja njihove sigurnosti, svi slučajevi su analizirani u širem društvenom kontekstu, odnosno, kontekstualna analiza podrazumijeva analizu profesionalnih i etičkih standarda u postupanju prema BLjP-u, analizu pravnog okvira i društvenih normi. Analiza također sadrži i analizu medijskih izvještaja o ugrožavanju prava, sloboda i sigurnosti BLjP-a.

Tehnike istraživanja koje su primijenjene u analizi su:

- **desk istraživanje** postojećih zakona, praksi, kapaciteta državnih i nezavisnih institucija, kao i kapaciteta organizacija civilnog društva, i
- **intervju “jedan na jedan”** s pet braniteljica ljudskih prava.

Studija će biti osnova za izradu glavnog okvira standarda ponašanja u cilju integriranja dobrih praksi sigurnosti u sva područja rada BLjP-a.

Razvijena studija i dokumentirane studije slučaja bit će predstavljene ciljanim organizacijama civilnog društva iz cijele BiH, aktivisticama i braniteljicama ljudskih prava protiv

¹ Projekat implementira Fondacija lokalne demokratije (u nastavku teksta: FLD) uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije.

rodno zasnovanog nasilja, predstavnicima Mreže žena policajaca BiH, Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, predstavnicima donatora, medijima i drugim relevantnim institucijama odgovornim za pravnu, institucionalnu i društvenu zaštitu BLjP-a.

1. Braniteljice ljudskih prava (definicija i međunarodni okvir zaštite)

Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)² poziva države članice da zaštite žene koje se bave zaštitom ženskih ljudskih prava od svih oblika diskriminacije (član 2 Konvencije). Smatrajući da je zaštitu BLJP-a neophodno intenzivirati, 1998. g. UN je inicirao donošenje **Deklaracije UN-a o braniteljima ljudskih prava** (u daljem tekstu: Deklaracija). Deklaracija propisuje da svaki branitelj/braniteljica ljudskih prava treba uživati zaštitu, pravo na udruživanje, promoviranje, zaštitu ljudskih prava, pravo na kritiku institucija, pravo na pružanje pravne pomoći ugroženim osobama i dr. Provedba Deklaracije je intenzivirana uspostavljanjem funkcije Specijalnog izvjestitelja o poštovanju prava braniteljica/branitelja ljudskih prava 2000. g.³

Međunarodni okvir dodatno je potcrtan usvajanjem UN-ove **Rezolucije 68/181**⁴ 2013. g. (u daljem tekstu: Rezolucija) koja, iako pravno neobavezujuća za države članice, ima za cilj da obaveže države da pruže efikasnu i kontinuiranu zaštitu BLJP-u. Rezolucija prepoznaje da su braniteljice ljudskih prava izložene specifičnim – rodno utemeljenim prijetnjama, koje države trebaju prepoznati i spriječiti usvajanjem i dosljednim provođenjem zakona, koji trebaju biti u skladu s međunarodnom regulativom i standardima. Rezolucijom su i taksativno obuhvaćene specifične prijetnje BLJP-u poput: prijetnji putem interneta ili telefona, *on-line* uznemiravanja, “hakiranja” e-mailova, telefona i drugih elektroničkih uređaja. Posebno je interesantna činjenica da su napadi na braniteljice ljudskih prava prepoznati kao dio tradicije i od država se traži da tradiciju, vjerska opredjeljenja i običaje ne koriste kao opravdanje za napade na BLJP.

Kontekst globalne političke situacije ide u prilog državama da napade na BLJP nerijetko karakteriziraju kao dio strategije odbrane nacionalne sigurnosti, što je također prepoznato Rezolucijom. BiH je, kao i druge države članice, pozvana da provede Rezoluciju 68/181 što bi samo dodatno doprinijelo afirmaciji ženskih ljudskih prava.

Činjenica da je braniteljicama ljudskih prava posvećena posebna pažnja na međunarodnom nivou – kroz usvajanje Deklaracije, Rezolucije, uvođenje funkcije Specijalnog izvjestitelja UN-a, kao i izvještaja o položaju braniteljica ljudskih prava, ukazuje na značaj i aktuelnost ove teme u širem, globalnom kontekstu. Uvođenjem Međunarodnog dana braniteljica/braniteljica ljudskih prava dodatno je ukazano na značaj djelovanja svih poje-

2 <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.

3 <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Translation.aspx>.

4 http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/181.

dinaca i pojedinki koji su se izborili za prava koja danas uživamo, ali koji se i danas bore za očuvanje nivoa dostignutih prava.

Jasna i sistematska podrška BLjP-u je važan prioritet vanjske politike EU-a u području ljudskih prava. Evropski parlament je dugogodišnji zagovornik sveobuhvatne politike EU-a o braniteljima ljudskih prava, te je dao aktivan doprinos njenom oblikovanju u rezolucijama, a posljednji put u Izvještaju o ljudskim pravima i demokratiji u svijetu za 2016. godinu⁵. U izvještaju za BiH kao temeljni problemi u poštivanju ljudskih prava prepoznati su: neprocesuiranje ratnih zločinaca, diskriminacija osoba s invaliditetom, manjina i LGBT osoba, korupcija, nasilje nad ženama, te teški uslovi u kazneno-popravnim ustanovama.

Napadi na BLjP na globalnom nivou od 2008. g. su učestaliji, što se može povezati s političkim promjenama u Evropi, jačanjem desnice u velikom broju evropskih država, te činjenicom da je prilivom miliona izbjeglica u Evropu došlo do društveno-političke polarizacije koja do tada nije bila jasno i javno definirana. Porastom populizma i nacionalizma ozbiljno je dovedeno u pitanje poštovanje ženskih ljudskih prava. Pokušaji da se ograniči pravo na abortus, protivljenje CAHVIO konvenciji, i neinvestiranje država u borbu protiv nasilja nad ženama predstavljaju korak nazad u borbi za afirmaciju ženskih ljudskih prava. Stoga je ovo period kada se u želji za održanjem dostignutog stepena prava (Poljska – ograničavanje prava na abortus, Hrvatska – protivljenje ratifikaciji CAHVIO konvencije), BLjP sve više izlaže medijskim kritikama, napadima i ucjenama, koje u sebi nose rodno specifične elemente, nerijetko povezane i s rodno uvjetovanim nasiljem.

Branitelji i braniteljice ljudskih prava su izloženi specifičnim rizicima. Rad i djelovanje BLjP-a se nerijetko smatra prijetnjom za održanje tradicije, porodice u tradicionalnom smislu, te religije i kulture. Ponekad se karakteriziraju i kao neprijatelji države, pri čemu ih neprijateljima i stranim elementima počinje smatrati veći dio populacije (slučaj Nataša Kandić i Sonja Biserko u Srbiji, slučaj Štefice Galić u BiH). Rizik po vlastitu sigurnost, ograničena sloboda kretanja, prijetnje porodici, samo su dio svakodnevnice BLjP-a.

Većina prijetnji koje su u BiH upućene BLjP-u imale su rodnu konotaciju i najčešće su upućene zbog djelovanja u zaštiti ženskih ljudskih prava (rad sa žrtvama nasilja, rad sa ženama žrtvama rata, svjedočenja protiv ratnih zločinaca i sl.). Braniteljice ljudskih prava su u odnosu na svoje muške kolege izložene specifičnim prijetnjama koje uključuju: seksualizirane klevetničke kampanje, prijetnje (direktne ili indirektne članovima porodice), prijetnje seksualnim napadom, prijetnje objavljivanjem eksplicitnih poruka ili slika, javno propitivanje ženstvenosti, izgleda ili seksualnosti, te javno izražavanje rodni stereotipa kojima se preispituju njihovi javni angažmani nasuprot njihovoj porodičnoj ulozi⁶.

Samo opredjeljenje žena da se bave zaštitom ljudskih prava je nerijetko neshvaćeno od porodice, s obzirom na tradicionalnu percepciju uloge žene u porodici i društvu. Smatra se da žena treba da bude izložena što manjem riziku, da vodi računa o sebi i djeci. Rizik kojem je braniteljica ljudskih prava izložena prije svega je vezan za njen porodični život, gdje nerijetko izostaje podrška roditelja, bračnog ili vanbračnog partnera ili djece.

5 Izvještaj o stanju ljudskih prava za BiH za 2016. g. Više na: https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/2017/08/HR_Report_2016-Translation.pdf.

6 Report: Recognizing and protecting women human rights defenders, Rough Guide to UN General Assembly Resolution 68/181, International service for Human Rights, 2016. Vidjeti na: http://www.global.org.br/wp-content/uploads/2017/02/roughguide_unresolutionwhrds_0.pdf

Smjernicama Evropske unije o braniteljima ljudskih prava priznaje se da podrška zahtijeva rodnu perspektivu⁷. Smjernice su izrađene kao sveobuhvatni materijal koji treba poslužiti zemljama Evropske unije, ali i trećim zemljama, u razvoju standarda i procedura za zaštitu branitelja ljudskih prava. Ono što predstavlja izuzetno značajan korak naprijed je uvođenje izvještavanja misija Evropske unije o poštivanju prava BLjP-a, koje se smatraju (zajedno sa ambasadama država članica) obaveznim da prate poštivanje prava BLjP-a kroz monitoring, periodične sastanke i napore na unapređenju zakonskog okvira i mehanizama zaštite. Stoga je neophodno prepoznati specifične izazove s kojima se susreće BLjP kako bi se izgradili mehanizmi zaštite i osigurale efikasne policijske istrage, procesuiranje napada, prijetnji i zastrašivanja.

Specijalni izvjestitelj za izvještavanje o poštovanju ljudskih prava braniteljica/branitelja ljudskih prava definirao je braniteljice ljudskih prava kao: “braniteljice ženskih ljudskih prava, kao i svih drugih ljudskih prava, koja se odnose na zaštitu žena”.

Izvještaj UNHCH-a o BLjP-u daje nešto širu definiciju navodeći: “Braniteljice ljudskih prava su žene, ali i sve druge osobe koje su angažirane u promociji i zaštiti ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, kao i sve žene koje rade na bilo kojem pitanju koje se odnosi na: ljudska prava, ravnopravnost spolova i zaštitu osnovnih individualnih i grupnih sloboda u bilo kojem dijelu svijeta.”⁸

U svakom slučaju BLjP predstavlja specifičnu grupu koja svojim zalaganjem čini korektiv vlasti, ali i pokretačku snagu koja osigurava da poštivanje ljudskih prava ne ostane samo niz slova na papiru.

7 EU Guidelines on Human Rights Defenders: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_guidelines_hrd_en.pdf

8 <http://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/OnePagerWHRD.pdf>.

2. Braniteljice ljudskih prava u kontekstu BiH

Dok su u pojedinim državama (Rusija, Turska, Pakistan, Indija) napadi na BLJP prije svega usmjereni na povredu tjelesnog integriteta, napadi na BLJP u BiH se uglavnom odnose na: prijetnje, klevetničke kampanje i uvrede koje su lične prirode.

Prema Izvještaju o stanju ljudskih prava za BiH 2016. g. u BiH nije bilo izvještaja o tome da su vlasti počinile samovoljno ili nezakonito oduzimanje života. Kao temeljni problem u poštivanju ljudskih prava u BiH prepoznato je: neprocesuiranje ratnih zločinaca srednje i niže komandne odgovornosti, korupcija, ograničavanje slobode medija, nasilje nad ženama, dugotrajni sudski postupci, diskriminacija LGBT osoba i osoba s invaliditetom⁹. U skladu s godišnjim izvještajem organizacije *Frontline defenders* situacija u polju poštivanja i zaštite ljudskih prava u BiH je zadovoljavajuća. Tokom protekle godine nisu zabilježena ubistva zaštitnika/ca ljudskih prava. Međutim izvještaj prepoznaje da su određene grupe, prije svega novinari/ke, predstavnici LGBT organizacija, kao i zaštitnice ženskih ljudskih prava izloženi posebnom riziku¹⁰.

Iako BiH ima zadovoljavajući pravni okvir (više u nastavku analize), provođenje zakona predstavlja kariku koja nedostaje kada je u pitanju zaštita sigurnosti i digniteta BLJP-a.

2.1. Bh. pravni okvir

Obaveze BiH po pitanju zaštite ljudskih prava i sloboda BLJP-a se ne razlikuju značajno od općih i posebnih obaveza u oblasti ljudskih prava i sloboda preuzetih ratifikacijom međunarodnih sporazuma. I sama Deklaracija o braniteljima ljudskih prava koju je donijela Generalna skupština Ujedinjenih naroda¹¹ ne uvodi posebna prava i slobode branitelja/ica ljudskih prava ali ih artikulira na način da budu jednostavnije primjenjiva za zaštitu branitelja/ica.

BiH je ratificirala sve značajnije međunarodne i regionalne sporazume u oblasti ljudskih prava i sloboda. Pored toga najznačajniji sporazumi su sastavni dio Ustava BiH i primjenjuju se u BiH¹², dok poseban značaj ima Evropska konvencija o ljudskim pravima i njeni protokoli koji se direktno primjenjuju. Na taj način prava i slobode koji su zagarantirani ovim sporazumima dopunjavaju katalog ljudskih prava i sloboda iz člana II.3 Ustava BiH. Ustavni sud BiH ima apelacionu nadležnost u pogledu odredbi Ustava BiH a posebno onih odredbi koje se odnose na ljudska prava i to član II/2 – status Evropske

⁹ Izvještaj o stanju ljudskih prava za BiH za 2016. g.

¹⁰ <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/bosnia-herzegovina>.

¹¹ Generalna skupština Ujedinjenih naroda A/RES/53/144, 8. mart 1999. godine.

¹² Što se odnosi na sporazume iz Aneksa I uz Ustav BiH.

konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član II/3 – katalog prava, član II/4 – nediskriminacija, član II/5 – izbjeglice i raseljena lica i Aneks I na Ustav BiH – dodatni sporazumi o ljudskim pravima. Apelacije se sudu u pravilu podnose nakon što su iscrpljeni svi djelotvorni pravni lijekovi mogući prema drugim zakonima, što znači da Ustavni sud ne mijenja redovne postupke. Do sada je Ustavni sud BiH u pogledu prava branitelja/ica ljudskih prava razmatrao nekoliko predmeta, a mogu se istaći predmeti vezani za napad na Queer Sarajevo Festival 2008. godine, niz predmeta za prava osoba koje su lišene slobode u skladu sa Zakonom o zaštiti lica s duševnim smetnjama u FBiH i drugi.

Uzimajući u obzir status Evropske konvencije o ljudskim pravima u ustavnom poretku BiH, važno je istaći i značaj zaštite koju može pružiti Evropski sud za ljudska prava. U posljednje tri godine ovaj sud je razmatrao preko 2890 predmeta iz BiH od čega je odbačeno 2818 ili 97.5% svih aplikacija, a donio je presudu povodom 55 pojedinačnih aplikacija. U dosadašnjoj praksi Sud je odlučivao o vrlo značajnim predmetima u kojima je utvrđivao neusklađenost samog Ustava BiH s Konvencijom, ali i druge značajne odluke koje se tiču prava na predratnu štednju, prava na penziju i druge.

Pored ovih oblika zaštite bitno je istaći da, zahvaljujući ekstenzivnoj ratifikaciji sporazuma iz oblasti ljudskih prava, BLjP može podnijeti pritužbe i drugim tijelima kao što su Vijeće za ljudska prava, Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, Komitet za prava osoba sa invaliditetom i drugima. Pored ovih pritužbi BLjP može podnijeti i izvještaje u sjeni i paralelne izvještaje ovim tijelima u procesu periodičnog praćenja provođenja ovih sporazuma. Do sada nisu zabilježeni pokušaji ograničavanja ovih prava. BLjP može djelovati u oblasti zaštite ljudskih prava individualno ili udruživanjem. U BiH su doneseni zakoni koji uređuju pitanje registracije udruženja i fondacija građana, ali do sada nije uspostavljeno poticajno okruženje za održiv razvoj civilnog društva. Do sada je bilo napora da se uredi pitanje razmjene informacija između institucija vlasti i organizacija civilnog društva putem protokola o saradnji, međutim, još uvijek nije donesena javna politika koja bi uredila elemente koji bi potakli razvoj civilnog društva. Prema dostupnim informacijama izdvajanja za organizacije civilnog društva u BiH su značajna, ali usljed manjka strateškog pristupa efekti tih sredstava nisu vidljivi, posebno kada je u pitanju BLjP. Do sada nije zabilježeno da se iz javnih budžeta finansirao projekat koji se tiče isključivo unapređenja položaja BLjP-a, iako bi se mogli naći projekti koji su imali takav efekat.

Pravo na slobodu okupljanja je zagarantirano u BiH, a zakonima su uređena ograničenja tog prava koja su u pravilu u skladu s međunarodnim standardima. Iako zakoni garantiraju zadovoljavajući nivo zaštite ovog prava, u praksi su se pojavljivala nezakonita ograničavanja ovog prava. Neka od tih ograničenja su uključivala nedovoljnu zaštitu organa javnog reda i mira od napada trećih lica ili su se odnosila na sporo odlučivanje o zahtjevima u skladu s odgovarajućim zakonima. Budući da su ova ograničenja birokratske prirode, BLjP može pokrenuti neki od mehanizama zaštite iz upravnog postupka kao što je zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika, žalba zbog šutnje uprave, žalba drugostepenom organu, tužba u upravnom sporu itd.

Zakoni BiH ne prepoznaju poseban status braniteljica ljudskih prava te im ne daju posebnu zaštitu od napada na lični ili profesionalni integritet. Posebna zaštita je u pravnom sistemu BiH zagarantirana službenim licima (koja pod određenim okolnostima mogu biti

i branitelji/ce ljudskih prava kao recimo ombudsmeni) i u posljednje vrijeme prijaviteljima/icama korupcije. Stoga se na zaštitu ličnog i profesionalnog integriteta BLjP-a primjenjuju odredbe zakona koje se primjenjuju i na sve druge osobe u BiH.

Tako bi se u slučaju napada na BLjP, u zavisnosti od povrede, mogli pokrenuti različiti mehanizmi zaštite. Ako je u pitanju krivično djelo (npr. tjelesna ozljeda, prijetnja, djelo počinjeno iz mržnje i sl.), onda bi odgovarajući mehanizam zaštite bila prijava policiji odnosno nadležnom tužilaštvu. U ovom postupku branitelji/ce gube aktivnu ulogu u postupku i stiču status žrtve krivičnog djela. Zbog toga je njihova uloga u postupku ograničena na svjedočenje. Međutim, i dalje je moguće zahtijevati informacije o samoj istrazi i toku krivičnog postupka nakon prijave te mehanizmima zaštite prema zakonima o policijskim službenicima (pokretanje internog postupka) i zakonima o tužilaštvima (pravo nadzora od glavnog ili entitetskog tužioca). Pored toga moguće je pokretanje i drugih postupaka kao što su apelacija Ustavnom sudu BiH te pritužbe Instituciji ombudsmena.

Napadi na BLjP mogu da budu različitog intenziteta i ovisе o načinu izvršenja. Napadi koji nemaju elemente krivičnog djela mogu imati elemente nekog prekršaja. Neki od značajnih zakona u oblasti prekršaja su zakoni o javnom redu i miru¹³ koji predviđaju novčane kazne za drsko ponašanje, grubo vrijeđanje drugog lica, prijetnje ili drugo bezobzirno ponašanje kojim se ugrožava sigurnost ljudi ili izaziva osjećanje fizičke ugroženosti, uznemirenosti ili negodovanja lica. U posljednje vrijeme ovi zakoni¹⁴ se mijenjaju te se pojam “javnosti” širi na način da obuhvati javno mjesto na kojem je slobodan pristup pojedinačno neodređenim licima bez uslova ili pod određenim uslovima. Zbog toga bi se ovi zakoni trebali odnositi i na javne profile društvenih mreža.

Pored toga, zaštita od specifičnih napada na branitelje/ice ljudskih prava moguća je i upotrebom posebnih zakona. U slučaju diskriminacije ili uznemiravanja po nekom zabranjenom osnovu, moguće je podnijeti tužbu za zaštitu od diskriminacije¹⁵, zbog seksualnog uznemiravanja ili uznemiravanja na osnovu spola predviđena je krivična odgovornost¹⁶, zbog klevete tužba za zaštitu od klevete itd. Vrlo je značajno istaći da recimo samo Zakon o zabrani diskriminacije predviđa zaštitu lica koja prijavljuju diskriminaciju ili učestvuju u postupku, odnosno zabranjuje odmazdu, dok drugi zakoni ne uređuju poseban postupak već primjenjuju opća pravila o zaštiti od odmazde.

U slučaju napada na BLjP kroz medije, u ovisnosti o vrsti medija, moguće je pokrenuti postupak pred Regulatornom agencijom za komunikacije (RAK)¹⁷ ili pred Vijećem za štampu. I jedno i drugo tijelo definiраju profesionalne standarde za rad medija, s tim što RAK ima zakonsku nadležnost za regulaciju elektronskih medija, dok je Vijeće za štampu¹⁸ samoregulatorno tijelo za štampane i online medije. Pored toga Vijeće za štampu ima ulogu organizacije koja se bavi zaštitom prava novinara/ki te je ujedno i mehanizam zaštite i organizacija BLjP-a.

13 Vidi npr. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira (“Sl. novine Kantona Sarajevo“, br. 18/07 i 7/08).

14 Vidi Zakon o javnom redu i miru (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 11/ 15).

15 Članovi 11 i 12 Zakona o zabrani diskriminacije (“Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16).

16 Član 29 Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, br. 32/10).

17 Zakon o Javnom radiotelevizijskom sistemu Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, br. 78/05, 35/09, 32/10, 51/15 i 25/16)

18 Kodeks za štampu i online medije BiH.

Kolektivni načini zaštite prava predstavljaju jedan od posebnih mehanizama zaštite ljudskih prava koji je na raspolaganju BLjP-u. Ovaj mehanizam je uveden uspostavljanjem Institucije ombudsmena za ljudska prava. Tada je omogućeno da osobe odnosno organizacije podnesu ne individualne ili grupne pritužbe već zahtjeve za zaštitu prava grupe za koja smatraju da su ugrožena. Institucija ombudsmena za ljudska prava je izuzetno značajan mehanizam zaštite prava branitelja/ica ljudskih prava, budući da u našem pravnom sistemu ima sve garancije nezavisne institucije za ljudska prava. Mehanizmi istrage pojedinačnog predmeta koji ova institucija ima na raspolaganju veoma su značajni. Ipak, čini se da ova institucija ne prepoznaje značaj djelovanja BLjP-a, budući da se u posljednjem godišnjem izvještaju branitelji/ce ne spominju.

Zakonom o zabrani diskriminacije¹⁹ također je uveden institut kolektivnih tužbi kada je u pitanju zaštita od diskriminacije. Mogućnost podnošenja kolektivne tužbe kao posebnog procesnopravnog mehanizma i garancije je jedna od najvećih novina koje je Zakon o zabrani diskriminacije uveo u pravni sistem BiH. I prema ovom zakonu, kolektivne tužbe nisu udružene tužbe, već poseban procesnopravni mehanizam kojim udruženja ili druge organizacije osnovane u skladu sa zakonom, koje se bave zaštitom ljudskih prava, odnosno prava određene grupe lica, mogu podnijeti tužbu protiv lica koje je povrijedila pravo na jednako postupanje većeg broja lica koja pretežno pripadaju grupi čija prava tužilac štiti. U praksi ovo omogućava organizacijama koje se bave ljudskim pravima da podnesu tužbe protiv zakona, praksi i radnji ili propuštanja djelovanja koje dovode do diskriminacije. Jedan od primjera je kolektivna tužba protiv Hercegovačko-neretvanskog kantona koji je propustio da donese zakon koji bi uredio pitanje naknade za vrijeme porodijskog odsustva. U postupcima koji se vode u skladu s ovim zakonom branitelji/ce ljudskih prava se mogu pojaviti kao umješaci na strani osobe koja tvrdi da je diskriminirana i na taj način dati svoje stručno mišljenje o povredama ljudskih prava.

Konačno, izmjenama zakona o parničnim postupcima u BiH proširene su oblasti u kojima je moguće podnijeti kolektivne tužbe. Prema tim zakonima kolektivne tužbe se mogu podnijeti za zaštitu čovjekove okoline i životne sredine, zatim moralnih, etničkih, potrošačkih, antidiskriminacijskih i drugih interesa koji su zakonom zagarantirani i koji moraju biti teže povrijeđeni ili ozbiljno ugroženi djelatnošću, odnosno uopće postupanjem lica protiv kojeg se tužba podnosi. Općenito govoreći, kolektivne tužbe predstavljaju značajan potencijal za branitelje/ice ljudskih prava jer omogućavanju djelovanje za zaštitu ljudskih prava šireg broja ljudi i smanjuju potrebu podnošenja većeg broja pojedinačnih tužbi.

2.2. Napadi na BLjP

Intervjui su obavljani s predstavnicom policije, inspektoricom Marinom Zović, bivšom koordinatoricom sigurne kuće u Tuzli, Fatimom Bećirović, profesoricom na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu, bivšom novinarkom “Dana” i “Slobodne Bosne”, Edinom Bećirević, predsjednicom Udruženja “Sumeja Gerc” Sajom Ćorić i LGBT aktivisticom Lejlom Huremović.

Četiri intervjuja su urađena lično u direktnom razgovoru s aktivisticama. Intervju sa Sajom Ćorić je obavljen putem telefona zbog geografske udaljenosti. Pitanja su bila strukturirana od općih ka posebnim, uz poštivanje specifičnosti zanimanja svake aktivistice

¹⁹ Član 17. Zakon o zabrani diskriminacije (“Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16).

pojedinačno. Dio informacija koje je istraživačica dobila tokom intervjua nije snimljen niti unesen u transkripte zbog poštivanja prava na privatnost intervjuiranih aktivistica. Od sredine 90-ih godina do danas u BiH su se desile desetine napada na BLjP, od kojih mnogi nisu nikada zavedeni ni evidentirani. Broj pravosnažnih sudskih presuda zbog napada na novinarke, predstavnice nevladinih organizacija je minimalan, dok su i u donesenim presudama pravna kvalifikacija i sankcija daleko od zadovoljavajuće (slučaj Fatime Bećirović).

Neki od slučajeva napada na BLjP u BiH su:

- Neprofesionalno izvještavanje RTRS-a o predsjednici Udruženja “Žena-žrtva rata” Bakiri Hasečić (RAK je kaznio RTRS zbog navedenog priloga);
- Napad na Šteficu Galić, koju je napala općinska službenica iz Ljubuškog u julu 2012. godine. Napadačica je proglašena krivom jer je “vrijeđanjem, zlostavljanjem i nasiljem prema drugom, drskim i bezobraznim ponašanjem ugrozila građanski mir”, te lakše ozlijedila Šteficu Galić, što je okarakterizirano kao nasilničko ponašanje;
- Napad na Saju Ćorić 2015. g. kada joj je zapaljen automobil od NN počinitelja. Policija nije nikada rasvijetlila događaj;
- Prijetnje Fatimi Bećirović, koordinatorici sigurne kuće u Tuzli, koje su uputila dva nasilnika čije su supruge bile smještene u sigurnoj kući kao žrtve nasilja;
- Napad na novinarku Aidu Štilić koju je Asim Kamber, koji je ujedno i član najužeg rukovodstva SDA, napao pred grupom novinara u zgradi Vlade USK, pri čemu ju je vrijeđao na profesionalnoj i ličnoj osnovi, derao se na nju više od pola sata i prijetio kako će “nastaviti hajku putem privatnog bloga”²⁰;
- Višestruke prijetnje i napadi na Lejlu Huremović, uposlenicu SOC-a i aktivisticu za prava LGBT osoba;
- Direktno prijetnje upućene putem Facebooka ili e-mailom Štefici Galić, urednici portala Tačno.net, Arijani Saračević Helać, urednici Federalne televizije i Lejli Turčilo, profesorici Fakulteta političkih nauka u Sarajevu, koje su u svom izvještavanju i javno iznesenim stavovima govorile o pravomoćnoj presudi i samoubistvu počinjenom u Tribunalu²¹;
- Vrijeđanje novinarki Arijane Saračević Helać i Sanele Prašović Gadžo putem Facebooka od strane Dženana Selimbegovića, uposlenika Sekretarijata Predsjedništva BiH, pri čemu su izneseni uvredljivi mizogini komentari;
- Pozivanje na silovanje novinarku Lejle Čolak nakon komentara o nošenju hidžaba iznesenih na Facebooku. Mirza Džidić iz Zenice, pripadnik Oružanih snaga BiH, javno je zatražio “silovanje” Lejle Čolak, te lično obećao “platiti” onima koji to urade, dok su Sabina Salković i Erna Potter Selimović pozvale na “gaženje automobilom”, “lagano polijevanje benzinom” i “paljenje” ove novinarku²².

Napada je tokom posljednje decenije bilo daleko više. U intervjuiima ćemo navesti i analizirati samo neke od slučajeva.

20 Više na: <http://bhnovinari.ba/bs/2018/04/06/ostra-osuda-napada-na-novinariku-ftv-aidu-stilic-iz-bihaca/>

21 <http://bhnovinari.ba/bs/2017/12/05/bh-novinari-pozivaju-policiju-i-tuzilastvo-na-efikasnu-istragu-prijetnji-smrcu-novinarima-u-bih/>.

22 Ibid.

2.2.1. Mediji

Mediji imaju veoma značajnu ulogu u evaluaciji, kritici i razotkrivanju nezakonitih radnji koje se dešavaju u određenom društvu ili sredini. Upravo iz navedenih razloga novinarke su izložene napadima i uvredama, koje nerijetko imaju rodnu konotaciju.

Iz navedenih podataka o zabilježenim prijetnjama BLJP-u vidimo da je najveći broj prijetnji upućen novinarkama. Novinarke poput Arijane Saračević Helač i Dženane Karup-Druško decenijama su izložene napadima, uvredama, i na njihov račun su iznošene brojne insinacije, kojima se trebao obezvrijediti njihov rad i potkopati profesionalni autoritet.

Arijani Saračević Helač je priječeno mnogo puta tokom karijere, primala je ozbiljne prijetnje u vezi sa izvještavanjem iz Haga, s ratnih linija, a uvrede koje su iznesene na račun novinarku Saračević Helač, koje se odnose na njen izgled i godine, pokazale su da ne postoje granice uvreda koje mogu biti upućene braniteljicama ljudskih prava.

Javni linč na Lejlu Čolak je primjer da prijetnje mogu dobiti i elemente krivičnih djela, ali da mogu izazvati i poziv na masovni linč te imati i fatalne posljedice po osobu kojoj se prijeti.

Insinucije na privatni život novinarku Dženane Karup-Druško su primjer na koji način se ciljano podriva integritet osobe koja se bavi serioznim novinarskim poslom i kako se spol osobe koristi kako bi se oduzeo dignitet radu i rezultatima koje je postigla, a sve u cilju zataškavanja istine.

Edina Bećirević, univerzitetska profesorica, novinarka i istraživačica, tokom karijere duge trideset godina susrela se s različitim prijetnjama, uslovljavanjima i zastrašivanjima. Tokom rata izvještavala je s ratnih linija i više puta je hapšena. Uprkos brojnim prijetnjama uvijek je nastojala da objektivno i profesionalno informira javnost. Smatra da su prijetnje donekle "sastavni dio" novinarskog posla i svojevrsan rizik koji navedeni posao nosi sa sobom.

Od 1998. do 2001. god. radila je kao novinarka "Slobodne Bosne". Tema o kojoj je pisala bili su ratni zločini i procesi koji su se vodili pred Međunarodnim tribunalom u Hagu. I nakon prestanka rada u "Slobodnoj Bosni" pisala je za magazin "Dani" i međunarodne časopise koji su se bavili ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti na području bivše Jugoslavije.

Tema ratnih zločina o kojima je Edina Bećirević pisala uvijek je izazivala komentare, kritike i pokušaje utjecaja na rad i slobodu izražavanja. U vrijeme kada je ispitanica pisala o temi ratnih zločina društvene mreže su bile manje rasprostranjene, tako da je i broj direktnih prijetnji bio manji. Međutim, vrste i sistem prijetnji s početka 2000. g. bitno se razlikovao od današnjih, i iako rjeđe, prijetnje su bile direktnije i otvorenije.

Prijetnji i reakcija na pisanje o ratnim zločinima najviše je bilo preko blogova, naročito za vrijeme suđenja Tihomiru Blaškiću koji je bio optužen na osnovu individualne i zapovjedne kaznene odgovornosti za zločine koje su pripadnici hrvatskih snaga počinili nad Bošnjacima. Ispod tekstova koje je pisala, Edina Bećirević je nailazila na uvrede, prijetnje i insinucije. Radila je i na izradi istraživačkih tekstova u slučaju Prlić. Tada su indirektno prijetnje bile upućene preko nekoliko posrednika. Prijetnje su bile upućivane uglavnom u vidu "dobronamjernog savjeta" da bi se trebala paziti, razmisliti o tome šta piše i tome sl. Takvih slučajeva bilo je više.

Jedan od najvećih napada bio je vezan za tekst u kojem je Edina Bećirević pisala o jednom od generala Armije BiH. Na objavljeni tekst, osoba na koju se pisanje odnosilo reagovala

je tekstem demantijem koji je bio pun uvredljivih riječi i fraza, gdje je napadnuta kao žena i novinarka. Demanti su objavile novine koje su izdale tekst, iako se tome protivila jer nije željela da takve insinacije ugledaju svjetlo dana, i iako se radilo o pokušaju novina za koje je radila da pokažu kakvom je pritisku izložena. Uvrede su bile rodno definirane i izrazito uvredljive. Također, dio zastrašivanja bilo je i objavljivanje lažnih članaka o njenom životu i radu. Tekstovi su sadržavali lažne informacije o njenim aktivnostima, imovini i sl. Jednom prilikom je zbog objavljenog teksta u redakciju stiglo pismo kojim je zapriječeno da će u javnost biti izneseni detalji o njenom privatnom životu.

Uredništvo novina za koje je ispitanica radila uvijek je štitiilo svoje novinare i nikada nije iskusila pritisak da promijeni ili demantira tekst koji je pisala.

Edina Bećirević danas radi istraživanja na temu islamske radikalizacije u bh. društvu. Napisala je jedno od prvih istraživanja o selefijskim zajednicama u BiH, koje je uključivalo i analizu položaja žena u njima. Istraživanje podrazumijeva odlaske u zatvorene zajednice gdje se ne prihvata bilo koja druga uloga žene osim supruge i majke. Prilikom rada susretala se s brojnim komentarima i insinucijama, ali nastoji da to ne utječe na njen rad. Odlazak u Gornju Maoču bio je jedan od najzahtjevnijih koraka s obzirom na to da je ulazak omogućen samo policijskim snagama, jer sigurnosni savjeti i rizici podrazumijevaju isključivi odlazak s policijom. Tokom rada i obavljanja intervjuu u Gornjoj Maoči doživjela je ozbiljnu prijetnju, gdje je jedan od njenih ranijih poznanika, koji je sada stanovnik Gornje Maoče, rekao: “Ona treba da umre”.

Osobe koje se bave ovim pitanjima dobijaju ozbiljne prijetnje, tako da ispitanica nastoji da se zaštiti na svaki mogući način. U više navrata je razgovarala i s osobljem kancelarije koju vodi o sigurnosnim rizicima, pokušavajući da rizike i za sebe i za druge svede na minimum. Edina Bećirević smatra da je donekle štiti činjenica da pripada sekularnoj intelektualnoj zajednici, što je ne čini direktnom metom. Ispitanica je izjavila da ima povjerenja u policiju i u slučaju direktnog napada i prijetnje prvo bi se obratila policiji.

2.2.2. Žene žrtve rata

Izvještaji nevladinih organizacija ukazuju na to da žene koje su doživjele seksualno nasilje za vrijeme rata ni danas, 22 godine nakon završetka rata, nisu doživjele puno priznanje tortura koje su preživjele. Pravosuđe je procesuiralo samo mali dio slučajeva, dok je politička manipulacija ženama koje su preživjele ratno silovanje dio svakodnevnice u BiH. Domaći pravosudni sistem nije podigao optužnice protiv velikog broja počinitelja ratnih zločina srednje i niže komandne odgovornosti za nedjela počinjena tokom rata. Krajem 2015. godine širom zemlje oko 1.000 predmeta je čekalo na istrage i optužnice²³.

Tačnih podataka o broju silovanih žena tokom rata u BiH nema, ali procjene o broju žrtava ukazuju da je silovano od 20 do 50 hiljada žena. Najveći problemi sa kojima se susreću žene žrtve rata su: neusklađenost zakona, političke manipulacije i nezaštićenost žena koje se bore za priznanje svojih prava i provedbu pravde, što uključuje i kažnjavanje ratnih zločinaca za počinjena djela. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, koje je godinama unazad bilo zaduženo za izradu i usvajanje zakona o zaštiti žrtava torture, koji nikada nije donesen, smatra da je upravo nezaštićenost žena žrtava rata najveći problem i ujedno najveći propust učinjen od bh. vlasti: “Najveći problem je pitanje zaštite kod

²³ Izvještaj o stanju ljudskih prava za BiH za 2016. g, str. 2.

svjedočenja, pitanje njihovog povratka u ranija prebivališta ako se osjećaju ugroženima, odnosno sigurnosti zbog toga što nisu sve osobe koje su optužene za ta krivična djela uhapšene. I na kraju dolazi ključni problem koji je vezan za obeštećenje, invalidnost, neka materijalna davanja i zdravstvenu rehabilitaciju²⁴”, izjavila je jednom prilikom Saliha Đuderija, pomoćnica ministra za ljudska prava i izbjeglice BiH.

Potruga za pravdom, pomirenjem i konstantna borba za unapređenje položaja žena žrtava rata dio je svakodnevnice Saje Ćorić, predsjednice Udruženja “Sumeja Gerc”, koja je bila zatočena i zlostavljana u logoru Vojno kod Mostara tokom rata u BiH.

Saja Ćorić smatra da je jedan od najvećih problema to što ni danas ne postoji zakon na nivou BiH, kojim bi se štitila prava žrtava ratnog silovanja. Politizacija ovog pitanja je rezultirala ograničenim pristupom zdravstvenim i socijalnim servisima za mnoge žene, kojima su pomoć i podrška neophodni, dok je finansijska kompenzacija također ograničena i nerijetko limitirana. Pitanje podrške ženama žrtvama rata zbog političke situacije usko je povezano s procesuiranjem ratnih zločina i presudama ratnim zločincima. Saja Ćorić posvetila je svoj život, nakon izlaska iz logora Vojno, borbi za pravdu te pomoći ženama žrtvama rata koje su nerijetko neshvaćene u svojim sredinama i porodicama. Stigma koja ih prati u tradicionalnom i zatvorenom bh. društvu utjecala je na to da mnoge žene nikada otvoreno ne govore o svojim traumama. Podrška koja je različita, u zavisnosti od entiteta ili kantona, često je nedovoljna i limitirana zakonskim ograničenjima (npr. rok registracije).

Saja Ćorić je već od samih početaka svoje borbe za prava žena žrtava rata bila svjesna da je procesuiranje odgovornih za ratne zločine prvi korak za “početak novog života za silovane žene”²⁵. Stoga je njen cilj bilo osnivanje udruženja koje će pomoći ženama koje su bile zarobljene u logorima Dubrave, Silos, Čapljina i dr. Za ratne zločine na području Mostara i okoline Mostara vođeno je više procesa od kojih su najviše odjeka u javnosti imali slučajevi haške šestorke i suđenja komandirima i osnivačima logora Vojno. Saja Ćorić je većinu svojih napora usmjerila na prikupljanje svjedočenja i dokumentacije protiv počinitelja ratnih zločina, te arhiviranje dokaznih materijala. Taj je rad bio veoma rano primijećen i tokom protekle dvije decenije prožet nizom prijetnji, sabotaža i direktnih napada na njenu ličnost i imovinu.

Saja Ćorić je bila uključena u vođenje istražnih radnji u slučajevima: Marko Radić, koji je od jula 93. do marta 94. učestvovao u formiranju zatvora Vojno; Dragan Šunjić, koji je počinio ratne zločine u logoru Vojno; Vinko Martinović Štela, jedan od komandanta HOS-a; te Mladen Naletilić Tuta, osnivač Kažnjeničke bojne Specijalne postrojbe HVO-a. Saja Ćorić je u početku nuđen novac za prestanak učestvovanja u istražnim radnjama. Njen cilj od prvih dana djelovanja bio je da se objelodani istina, kazne zločinci, te da se ostave svjedočenja i istina za mlađe generacije kako bi mogli živjeti u državi u kojoj se ratni zločinci “ne šetaju” slobodno ulicama.

Nakon nepristanka da se povuče iz istrage Saja Ćorić je primila prijetnje da će na njenu kuću i kancelariju biti bačena bomba. Sve prijetnje su prijavljene policiji i tužilaštvu, ali

24 https://www.slobodnaevropa.org/a/prava_zena_silovanih_tokom_rata_jos_nisu_rijesena/24231913.html.

25 Najveću kaznu za zločine ratnog silovanja pred domaćim pravosudnim institucijama dobio je **Gojko Janković**. Pravomoćno je osuđen na 34 godine zatvora, a šest tačaka optužnice, od ukupno devet, odnosile su se na zločin ratnog silovanja. Najmlađa žrtva, prema navodima optužnice, imala je tek 12 godina.

zvanični organi nisu poduzeli nikakvu radnju. Prijetnje su uvijek bile sastavni dio života Saje Ćorić, ali od 2009. g., kada je donesena prvostepena presuda u slučaju Radić i ostali, prijetnje su postale učestalije i daleko ozbiljnije.

Automobil Saje Ćorić je 2009. g. blokirala grupa prosvjednika na putu M17. Preko stotinu muškaraca u uniformama HVO-a sa ustaškim obilježjima prijetilo joj je i samo brza intervencija slučajnih prolaznika spasila ju je od težih posljedica. Policija je "rastjerala" prosvjednike, ali nikada nije napravljen detaljan izvještaj niti je provedena istraga. U istom vremenskom periodu zapaljane su prostorije Udruženja. Do kraja 2017. g. izvršeno je pet napada na Udruženje. Oprema je uništena više puta, prostorije su u potpunosti demolirane, a uništena je i arhiva. Prostorije su udaljene svega 200 m od policijske stanice, ali policija ni u jednom slučaju nije reagirala. Saja Ćorić smatra da su policajci bili sudionici ili posmatrači djela jer su pripadnici policije nerijetko povezani (rodbinskim ili prijateljskim vezama) sa počiniteljima ratnih zločina.

Saja Ćorić je u svim slučajevima, u čijoj istrazi je sudjelovala, svjedočila kao nezaštićena svjedokinja, jer smatra da ona ne treba biti ta koja se krije. Strah svjedoka i svjedokinja je razumljiv ukoliko se uzme u obzir da se svjedocima zaštita pruža samo na Sudu. Van Suda svi svjedoci su prepušteni sami sebi. U Sudu je advokat odbrane znao i otkriti ime zaštićenog svjedoka/svjedokinja kao dio strategije u odbrani optuženog. Sve je to dio sistema zastrašivanja trenutnih, ali i budućih potencijalnih svjedoka, smatra Saja Ćorić. Godine 2015. u mostarskom naselju Potoci zapaljeno je vozilo Saje Ćorić. Ovaj događaj ju je zastrašio jer se počela plašiti za članove uže i šire porodice, te je zbog pretrpljenog stresa, doživjela i moždani udar.

Na Saju Ćorić je izvršeno ukupno 18 napada. O radu i angažiranosti policije da joj pruži zaštitu govori podatak da počinitelj nije otkriven ni u jednom slučaju. Počinitelj je u izvještajima uvijek zaveden kao NN osoba. Rad pravosuđa također ne smatra zadovoljavajućim prije svega kada je zaštita svjedoka u pitanju. U slučaju Radić, Saja Ćorić je lično svjedočila te je pripremala i vozila i druge žene da svjedoče. Nakon pravosnažne presude M. Radić je osuđen na dugotrajni zatvor koji je trebao izdržavati u Kazneno-popravnom zavodu u Zenici. Nakon svega nekoliko mjeseci Radić je prebačen u Mostar, gdje mu je čak dozvoljeno da izlazi tokom vikenda. To nas navodi na zaključak da pravosuđe ne poštuje žrtve ratnih zločina, a naročito žene koje su nakon pretrpljenih trauma smogle snagu da svjedoče protiv ratnih zločinaca, jer se sada dešava da svega nekoliko godina nakon okončanja postupka žrtve viđaju osuđenog ratnog zločinca na ulicama Mostara.

Saja Ćorić smatra da mediji zaboravljaju da trebaju biti u službi istine i povjerenja, već se bave fabriciranjem informacija i podizanjem nacionalističkih tenzija. Nakon napada nikada nije željela govoriti o njegovoj političkoj pozadini, jer nije željela da njen rad i angažman utječu na kreiranje dodatnih tenzija, u kojima Mostar svakako živi tokom proteklih 26 godina.

Saja Ćorić je bez obzira na preživjele traume i život pun prijetnji izuzetno optimistična žena koja vjeruje u bolje sutra. Smatra da bi donošenje jedinstvenog zakona kojim bi se zaštitile žene žrtve rata pomoglo ženama da se liječe i imaju podršku koja im je neophodna. Ne postoji jedinstvena baza podataka o ženama žrtvama rata u BiH. Psihološka pomoć ženama je najvažnija akcija i neophodno je angažiranje stručnog osoblja koje će pomoći ženama koje s demonima prošlosti i velikim traumama žive decenijama.

2.2.3. Nevladine organizacije – sigurna kuća za žrtve nasilja u porodici

Fatima Bećirović je radila 14,5 godina u nevladinoj organizaciji “Vive žene” Tuzla, u Centru za terapiju i rehabilitaciju žrtava nasilja u porodici. Radila je na poziciji koordinatorice sigurne kuće, te je njen posao bio direktno vezan za rad sa žrtvama i počiniteljima nasilja u porodici.

Samom prirodom zanimanja, koje je podrazumijevalo kontakt s počiniteljima nasilja u porodici, prijetnje su bile dio posla. Prijetnje su upućivane lično ili putem telefona. Nasilnici su nerijetko smatrali da je Fatima Bećirović kriva što je njihova partnerica/supruga napustila kuću. Godine 2015. desio se prvi ozbiljan slučaj koji je predstavljao ozbiljnu prijetnju za njenu sigurnost i koji je bitno utjecao na njen svakodnevni život. Osuđeni počinitelj nasilja u porodici, povratnik u činjenju navedenog krivičnog djela, činio je nasilje u porodici nad svojom suprugom i dvoje maloljetne djece. Nasilje je bilo dugotrajno i izuzetno svirepo i žena je tražila zaštitu u sigurnoj kući. Nasilnik je dolazio u sigurnu kuću, a Fatimi Bećirović je direktno prijetio, prije svega jer je zbog državljanstva djece obavijestila Njemačku ambasadu o slučaju. Ispitanica je kao nadležna osoba potpisala dopis Ambasadi, nakon čega su započeli nasilnikovi pozivi i uznemiravanja.

Prijetnje su bile različite: “Sjedim preko puta i vidim te”, “Uništiti ću te na svakom mogućem nivou”, “Najbolje ti je da tražiš azil i ideš iz BiH”. Jedan telefonski poziv, bio je pun prijetnji, i ekstremno uvredljiv, jer se nasilnik koristio uvredama poput: “J... ti majčino mlijeko”. Počinitelj joj je prijetio tužbom i nasiljem u tri direktna telefonska poziva. Također joj je slao poruke preko drugih osoba, a kada je prestala da se javlja na bilo koji nepoznat broj telefona, pozive je uspostavljao preko ženskih osoba, koje su davale telefon nasilniku nakon što bi se Fatima Bećirović javila. Slučaj se završio tako što je žena izašla iz sigurne kuće i vratila se nasilniku.

Slučaj je bio prijavljen nadležnoj policijskoj stanici. Fatima Bećirović je dala izjavu i izjava je prosljeđena tužilaštvu. Tužilaštvo nije nikada reagiralo, ni tri godine kasnije nije pokrenut postupak.

Drugi slučaj, koji je imao presudan utjecaj na karijeru Fatime Bećirović, te u konačnici i na odabir mjesta boravka, bio je kompliciraniji od prvog. Slučaj je bio dugotrajan i radilo se o čovjeku, za kojeg se pretpostavljalo da ima dijagnozu psihičkog poremećaja ili mentalne bolesti, čiji su supruga i dijete bili smješteni u sigurnoj kući. Prijetnje koje su upućene ispitanici bile su iznošene uglavnom putem telefona, pri čemu je nasilnik izgovarao uvrede koje zbog težine i eksplicitnog karaktera često nije htjela ni da ponovi. Nasilnik je izgovarao prijetnje poput: “Past će mrtva glava”, “Platit će neko za to što su moja žena i moje dijete ovdje”. Direktne prijetnje lično nisu nikada upućene, ali jednom prilikom nasilnik je rekao: “Fatima, ti znaš da znam gdje žive tvoja sestra i majka”. Ova prijetnja, koja nije direktno upućena ispitanici već članovima njene porodice, predstavlja eklatantan primjer zastrašivanja BLjP-a. Takva prijetnja je imala veći efekat od bilo koje druge izrečene prijetnje.

Pokušaj uspostavljanja dijaloga bio je metod rada s navedenim nasilnikom. Fatima Bećirović je pokušavala doprijeti do njega, ali prijetnje su postale sastavni dio odnosa. Nasilnik je također prijetio policajcu rekavši mu jednom prilikom: “Tvoje dijete, zar ne ide u VI 4?” Braniteljica se više puta obraćala policiji, ali je postajao veliki broj prepreka, posebno kada je u pitanju nadležnost jer je nasilnik živio u Republici Srpskoj. Nasilnik je pisao razne grafite, prijetio je svakoj osobi koja je na bilo koji način bila povezana sa žrtvom nasilja.

Rizik posla je faktor koji svaka braniteljica ljudskih prava prihvata. Ipak prijetnje članovima porodice imaju posebnu težinu i ostavljaju niz moralnih pitanja o tome kojoj opasnosti izlažemo članove svoje porodice koji nisu dio posla kojim se bavimo? Ovaj slučaj je utjecao na njeno zdravlje i privatni život, bez obzira na trud da slučaj što manje utječe na lični život. Morala je da razgovara i strateški planira zaštitu majke i sestre. Lični strah nije bio tako velik, ali strah za bližnje je bio ogroman.

Organizacija "Vive žene" joj je pružila podršku i postojao je stručni tim koji je davao podršku u vidu dodatnog slobodnog vremena, prestanka vođenja dodatnih slučajeva nasilja, nejavljanja na službeni telefon.

Sastanci su bili organizirani s komandirrom policijske stanice i glavnim tužiteljem, jer je bio cilj da se slučaj procesuiraju. Analiza slučajeva je ukazivala da je nasilnik ozbiljan u svojim prijetnjama i da postoji realna šansa da ubije svoju ženu ukoliko mu se ne vrati.

Samo procesuiranje slučaja ostavilo je veliki dojam, jer se prvi put našla u ulozi žrtve. Postala je svjesna da bez obzira na zakon i sistem ne može biti zaštićena. Čak je postojalo promišljanje da se povuče prijava. Ova dilema je bitno utjecala na spoznaju o tome kako se žrtva nasilja osjeća. Sam proces je bio bitan profesionalni izazov.

Kolege iz Centra za socijalni rad i policije nisu htjeli prijaviti prijetnje koje su sami doživljavali od iste osobe. Time bi se poslala poruka da svi profesionalci koji rade u lancu zaštite žrtava nasilja imaju isti pristup prema procesuiranju nasilja u porodici. Presuda koja je donesena iznosila je 20 mjeseci zatvora, dok je u izreci ime Fatime Bećirović stavljeno zajedno sa imenima žrtava nasilja u porodici. U presudi je navedena i njena adresa stanovanja (presuda je dostavljena i osuđenom nasilniku).

Fatima Bećirović smatra da postupanje pravosuđa nije bilo adekvatno. Kazna od 20 mjeseci zatvora za osobu koja je počinila navedeno djelo i koja je ranije kažnjavana za istovrsno krivično djelo je izuzetno mala ukoliko uzmemo u obzir da je nasilje bilo svirepo i da su prijetnje uključivale sve osobe koje su imale ikakav kontakt sa žrtvom. Iako se prvobitno mislila žaliti, dobila je pojašnjenje da je presuda donesena na osnovu optužnice koja nije bila adekvatno pripremljena.

Cijela situacija je utjecala na odluku da promijeni posao i mjesto stanovanja. Situacija je također utjecala negativno i na zdravstveno stanje ispitanice.

Njena preporuka je da se sve prijetnje doživljavaju ozbiljno i prijavljuju nadležnim institucijama. Poznat joj je i slučaj iz Kalesije gdje su kolege socijalni radnici fizički napadnuti prilikom posjete žrtvama, ali slučaj nisu prijavili. Ove situacije je neophodno evidentirati. Slučaj gdje je u Hrvatskoj ubijen socijalni radnik na radnom mjestu, a i drugi slučaj gdje su u Palači pravde ubijeni advokat i tužilac ukazuju na opasnosti kojima su izložene sve osobe koje rade sa nasilnicima. Bitno je da tužilaštvo jasno definira optužnice. Pravosuđe može poslati poruku putem sankcija koje trebaju biti adekvatan odgovor na počinjeno djelo.

Fatima Bećirović smatra da je ovo tema o kojoj treba više govoriti i da je neophodno organizirati jednu veliku konferenciju gdje bi se govorilo o BLjP-u.

2.2.4. Žene u policiji

Dva temeljna problema s kojima se policijske službenice susreću u svom radu su:

1. Izloženost diskriminaciji na radnom mjestu
2. Izloženost *napadima* prilikom obavljanja službenih poslova i zadataka

Podzastupljenost žena u policijskim snagama te percepcija policije kao “muškog zanimanja” dva su osnovna elementa koja utječu na diskriminaciju policajki. U skladu s provedenim istraživanjem 14% policijskih službenika su žene, dok postotak zastupljenosti žena sa visokim činovima u svim agencijama za provođenje zakona u BiH iznosi oko 0,50 %²⁶. U BiH nijedna žena ne obnaša najvišu poziciju unutar policijskog organa, što znači da u 16 policijskih agencija, koliko ih ima u BiH, nijedna žena ne obavlja dužnost direktora, odnosno komesara ili ministra, ili njihovih zamjenika. Navedeni podaci ukazuju nam na činjenicu da se ženama rijetko povjeravaju rukovodeći policijski poslovi.

S druge strane, policajke su izložene diskriminaciji i uznemiravanju od svojih kolega. Činjenica da postoje mehanizmi zaštite je izuzetno važna. Ipak mali broj prijava slučajeva seksualnog uznemiravanja ne ukazuje neminovno na slabu učestalost uznemiravanja, koliko na nespремnost policajki da traže službenu zaštitu.

Žene policajke ne traže posebnu zaštitu na poslu, ali činjenica da su izložene specifičnim prijetnjama, koje imaju rodnu konotaciju, navodi na zaključak da je neminovno voditi računa o specifičnim prijetnjama koje se upućuju ženama, te raditi na mehanizmima zaštite koji im mogu biti od pomoći.

Intervju je obavljen sa Marinom Zović, koja 18 godina radi u Federalnoj upravi policije kao inspektorica. Marina Zović je jedna od osnivačica i prva predsjednica Udruženja žena policajki FBiH. U policiji je počela raditi kada je imala 19 godina i radila je od početka na istragama koje su se odnosile na: organizirani kriminal, terorizam, međukantonalni kriminal. Radila je u timovima za posebne istrage gdje se bavila isključivo ubistvima. Trenutno je na čelu sektora za analitiku u FMUP-u.

Marina Zović je u policiju došla slijedeći stope svog oca, dugogodišnjeg policajca. Smatra da nije lako biti žena u policiji i uvijek se trudila da pokaže da je jaka i snažna, da je emocije ne mogu odvratiti od ciljeva. Drži da su žene jak i neophodan kadar u policiji, jer su temeljite, praktične i brze. Međutim, činjenica je da je policija “muški posao”. Žene tražeći svoje mjesto i profesionalno priznanje često druge žene smatraju konkurencijom, te umjesto da se međusobno pomažu nerijetko jedne drugima postanu suparnice (od 60 uposlenika FMUP-a svega 10 su žene). Diskriminacija žena u policiji je dvostruka, kako od kolega muškaraca koji policiju nikada nisu prestali posmatrati kao “muški posao”, tako i od građana koji misle da je žene policajke lakše zastrašiti i da će im pružiti slabiju zaštitu.

Biti žena u policiji nije jednostavno. Žene moraju raditi i truditi se više od svojih muških kolega kako bi se dokazale i pokazale da uspješno i kvalitetno obavljaju svoj posao. Direktna diskriminacija prema policajkama kada je u pitanju napredovanje (uslovljavanje da se za napredovanje u sljedeći čin mora ispuniti uslov ne dužeg izostanka sa posla od šest mjeseci u periodu od protekle dvije godine) direktno utječe na žene i njihovu mogućnost napredovanja.

Tokom karijere Marina Zović je preferirala istrage, što smatra najkorisnijim dijelom svog posla. Uspješna istraga omogućava kažnjavanje zločinaca i za istrage koje je vodila tokom karijere počinitelji su dobili preko 200 godina zatvora. Kriminalci nikada nisu direktno prijetili i prijetnje su uvijek indirektnе. Trenutno se pred sudom vodi slučaj za ubistvo, pri čemu se počinitelj raspitivao gdje Marina Zović stanuje, ima li porodicu.

²⁶ Istraživanje je provelo Udruženje žena policajki FBiH.

“Samo da znaš, neću zaboraviti tretman koji sam imao, izašao sam iz zatvora”, jedna je od poruka koje je dobila, ali osim evidentiranja nije na njih obraćala značajniju pažnju. Ona smatra da to što joj se nikada nije dogodio ozbiljniji napad na nju ili njene kolege duguje činjenici da su policajci i policajke zbog svog posla posebno zaštićeni. Čak i okorjeli kriminalci se rijetko usuđuju napasti policajca.

Strah ne dominira svakodnevnicom Marine Zović iako se tokom karijere susretala s nekim od najvećih kriminalaca u BiH. Uvreda je bilo, naročito tokom hapšenja i svjedočenja na Sudu, ali autoritet koji smatra da je uspostavila uvijek joj je pomagao da obavi svoj posao. Ipak, postati uspješna inspektorica je težak zadatak za ženu koja ne želi prihvatiti “muški način ponašanja”.

2.2.5. Zaštitnica LGBT prava

U skladu s Human Rights Watch World Reportom za 2018. god. (HRWWR) za BiH, od januara do septembra 2017. g. Sarajevski otvoreni centar (u daljem tekstu: SOC) je dokumentirao 39 slučajeva govora mržnje, koji su se odnosili uglavnom na pisanja na društvenim mrežama i portalima, sedam slučajeva diskriminacije i 23 zločina iz mržnje prema LGBT osobama²⁷.

Pored slučajeva diskriminacije i kršenja prava u javnoj sferi, LGBT populacija je izložena kršenju prava, diskriminaciji i nasilju i od članova najbliže porodice, što se uglavnom odnosi na roditelje. Tako je u HRWWR-u navedeno da je zabilježeno osam slučajeva prisilnih terapija konverzije od strane roditelja, pet slučajeva homofobnog i transrodnog nasilja u školama (od čega troje prema djeci) i deset prijetnji nasiljem – psihičko i fizičko nasilje, te ucjena.²⁸

Izvještaj navodi da su reakcije policije u zabilježenim slučajevima bile neadekvatne, što je potvrđeno i intervjuom koji je proveden sa Lejlom Huremović, predstavnicom Sarajevskog otvorenog centra (SOC) i istaknutom aktivisticom za LGBT prava.

U intervjuu Lejla Huremović je istakla da je bh. društvo prilično homofobno te da se tokom svog rada u proteklih osam godina susrela s brojnim prijetnjama i pokušajima zastrašivanja. Najveći broj prijetnji je upućen preko interneta, uključujući i prijetnje iz maja 2014. koje su prethodile napadu koji se desio tokom Festivala queer filma “Merlinka”. Mediji su u cilju senzacionalizma izvijestili da će se u Sarajevu u maju 2014. g. održati parada ponosa i internet je poslužio kao platforma za širenje lažnih informacija i mržnje, što je u konačnici rezultiralo fizičkim napadom na veći broj osoba, kada je 14 maskiranih muškaraca upalo u Art kino “Kriterion”.

Institucije nakon vršenja pritiska reaguju, ali samoinicijativna reakcija izostaje. U ovom slučaju je policija bila unaprijed obaviještena da na internetu postoje ozbiljne prijetnje, da postoji bojazan organizatora da bi se mogao desiti incident, postojala je i osoba zadužena za saradnju s policijom. Policija je obećala da će biti konstantno prisutna tokom događaja, međutim policajci nisu bili na ulazu u momentu kada se desio napad. Nakon napada provedena je interna kontrola u PU Centar i ustanovljeno je da su dvojica policajaca prekršili pravila jer nisu bili prisutni i bili su kažnjeni. Nakon događaja policija je postupila

²⁷ <https://www.hrw.org/world-report/2018>.

²⁸ Ibid.

korektno. Utvrđen je zapisnik, napad je okarakteriziran kao kršenje javnog reda i mira, a ne kao zločin iz mržnje na čemu je SOC insistirao.

Slučaj napada iz 2014. g. je predat tužilaštvu i optužnice su podignute. Informacije o toku postupka nisu poznate. U međuvremenu SOC je podnio žalbu Ustavnom sudu zbog neblagovremenog vođenja navedenog postupka.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (MLjP) nije reagiralo samoinicijativno. Saopćenje kojim se osuđuje navedeni događaj izdalo je nekoliko sedmica kasnije na insistiranje SOC-a. Navedena reakcija je naročito nezadovoljavajuća, ukoliko uzmemo u obzir da je MLjP nadležan za provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, kojim je obuhvaćena i zaštita prava i zabrana diskriminacije LGBT osoba. Institucije moraju proaktivno djelovati na osudi nasilja i moraju imati jasnije reakcije kako bi se poslala poruka o specijalnoj i generalnoj prevenciji po pitanju nasilja nad LGBT osobama. Kantonalne institucije su reagirale samo putem saopćenja.

Art kino "Kriterion" bilo je cilj napada (nevezano za organizaciju SOC) kada su dvojica muškaraca 2016. g. došla u kino u večernjim satima. Vrijeđali su prisutne i jednu lezbijku gađali pepeljarom nazivajući je pogrđnim riječima. Tada je ministar kantonalnog MUP-a došao u kino i dao izjavu za medije, što je veoma bitan korak ka zaštiti sigurnosti predstavnika LGBT zajednice.

Temelj za zaštitu braniteljica ljudskih prava koje se bave pravima LGBT osoba je sistematsko i dosljedno provođenje zakona. Policija je u slučajevima napada postupila adekvatno, ali kvalifikacija napada je izvor nezadovoljstva za LGBT aktiviste i aktivistice, kako navodi Lejla Huremović. Napadi na LGBT osobe su zločini iz mržnje i jako je bitno da su napadi kvalificirani kao takvi jer kvalifikacija direktno utječe na visinu sankcije.

SOC pruža psihološku podršku – savjetovanje svojim uposlenicima i uposlenicama. Prostorije u kojima aktivistice rade su zaštićene. Lejla Huremović navodi da mnogo pažnje poklanja ličnoj sigurnosti. Svaki javni istup nosi opasnost od napada. Najveći broj prijetnji upućen je putem internetskog portala (ispod članaka) i na Facebooku. Jednom prilikom napravljena je njena karikatura gdje je aktivistica prikazana obješena. Svaku prijetnju koju je dobila ona je dokumentirala i odnijela policiji. Policija samo zaprimi prijave i nakon toga više ne reagira.

Istospolno partnerstvo, transpitanja i parada ponosa su pitanja koja uvijek izazovu duboke društvene i javne reakcije. Jednom prilikom kada su se vodile debate o paradi ponosa jedna osoba je na portalu javno napisala gdje Lejla Huremović stanuje. Policija je reagirala na prijavu godinu dana kasnije, kada je pozvana u policijsku stanicu da da izjavu. Policija samo reagira na prijetnje koje su direktno upućene i predstavljaju prijetnju po nečiji život, npr. "Ubit ću te". Bilo koju drugu izjavu policija ne smatra prijetnjom. Lejla Huremović misli da je bitno da sve izjave budu dokumentirane.

Smatra da činjenica da je braniteljica ljudskih prava ograničava njenu slobodu kretanja i posebno se trudi da ne bude mnogo prisutna u javnosti prije ili nakon organizacije većih promotivnih događaja. Ipak smatra da je činjenica da je njen aktivizam javno prepoznat štiti u javnom prostoru, samim tim što je jedna vrsta javne ličnosti.

Kada su u pitanju direktni napadi na nju, do sada nije doživjela teže fizičke napade, ali je jednom prilikom prolaznik pljunuo nju i njenu djevojku. Jednom je također doživjela napad kada su je napadači pitali: "Želiš li da vas ubijemo?"

Lejla Huremović smatra da je najveći problem to što tužilaštvo ne podiže optužnice za navedene prijetnje. Na taj način ostavlja se dojam nekažnjivosti za napade na predstavnike LGBT zajednice.

Mediji imaju izuzetnu ulogu u percepciji BLjP-a. Kada su u pitanju LGBT osobe smatra da se slika popravila, te da je to dio napora SOC-a da radi kontinuirano sa novinarima. Novinari korektno izvještavaju o pravima i problemima LGBT osoba te proteklih nekoliko godina nisu imali pritužbe Vijeću za štampu i RAK-u.

3. Međunarodna iskustva u zaštiti BLjP-a

U skladu sa izvještajem Specijalnog izvjestitelja, širom svijeta bilježe se slučajevi koji ograničavaju djelovanje braniteljica ljudskih prava. Napadi imaju različitu prirodu, modalitete i intenzitet.

U Indiji napadi su usmjereni na žene koje djeluju u cilju sprečavanja trgovine ljudima, prisilne prostitucije i koje rade s marginaliziranim grupama žena. Napadi su specifični i nerijetko je glavno oružje napada kiselina, jer je cilj da se braniteljice ljudskih prava fizički deformiraju i time obezvrijede kao žene. Primjer predstavlja aktivistica Soni Sori koja je napadnuta kiselinom. Kada napad nije zaustavio njeno djelovanje, zapriječeno joj je da će se isto desiti njenoj kćerki. Priječeno je i njenom zetu, a Soni Sori je nakon hapšenja 2011. g. i seksualno zlostavljana u zatvoru.²⁹

Moza Hassan, direktorica Centra za feminističke studije u Egiptu, doživjela je različite napade, uključujući i ograničenje slobode kretanja. Berta Caceres, aktivistica iz Hondurasa, ubijena je zbog borbe za očuvanje okoliša, jer se suprotstavila velikim korporacijama koje su gradile nove objekte u Hondurasu.

Jedan od temeljnih nedostataka, koji ima globalne razmjere, jeste nedokumentiranje napada na BLjP i neprovođenje adekvatnih istraga. Tome ide u prilog i nedovoljno znanje o specifičnostima ovih napada, te nepostojanje zakonske regulative i mehanizama koji bi trebali ove slučajeve detaljno obraditi i pratiti. Dokumentiranje napada predstavlja jedino stvarno svjedočanstvo kršenja prava BLjP-a, te je neminovno raditi na razvijanju sistema prikupljanja i dokumentiranja informacija.

U skladu sa izvještajem "Report: Recognizing and protecting women human rights defenders, Rough Guide to UN General Assembly Resolution 68/181, International service for Human Rights 2016." većina država u svijetu nema razvijene mehanizme kojim bi se štitile braniteljice ljudskih prava. Neki od postojećih mehanizama zaštite su: **specifični zakoni za zaštitu braniteljica ljudskih prava, imenovane osobe kao "focal points" u institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava, uspostavljeni sistem brzog djelovanja u okviru policijskih snaga, procesuiranje slučajeva napada na BLjP po hitnom postupku.**

Države razvijene demokratije poput SAD-a, Njemačke, Francuske i Velike Britanije imaju razvijene sisteme djelovanja i zaštite BLjP-a kroz brzo djelovanje policije i pravosuđa. Društvena neprihvatljivost zastrašivanja također je bitan element u sprečavanju napada.

²⁹ Report: Recognizing and protecting women human rights defenders, Rough Guide to UN General Assembly Resolution 68/181, International service for Human Rights, 2016. Vidjeti na: <http://www.global.org.br/wp>

4. Zaključci

BLjP predstavlja jaku pokretačku društvenu snagu kada je u pitanju borba za zaštitu ljudskih prava. Percepcija da se BLjP isključivo bavi, ili treba baviti, samo pitanjima ravnopravnosti spolova je pogrešna, iako je i u tom polju samim djelovanjem BLjP dao svoj nemjerljivi doprinos. BLjP u BiH se bavi pitanjima: prikupljanja dokaza i procesuiranja ratnih zločinaca, zaštitom svjedoka i svjedokinja u procesima koji se vode na sudovima u BiH i međunarodnim sudovima, podrškom žrtvama rata i ženama žrtvama nasilja, kritikom rada pravosuđa i policije, razotkrivanjem korupcije, te borbom za prava LGBT zajednica.

Naročito ozbiljne prijetnje, koje su uključivale napade na ličnost i imovinu, trpe žene koje jasno i otvoreno istupaju protiv ratnih zločinaca i nacionalističkih narativa. Prepoznate aktivistice poput Saje Ćorić i Bakire Hasečić izložene su stalnim kritikama, prijetnjama, zastrašivanjima, pokušajima podmićivanja. Prijetnje su i direktne i indirektne, kako upućene njima samima tako i članovima porodica i kolegama. Slučaj Štefice Galić je pokazao kako se zalaganja BLjP-a za pomirenje i unapređenje suživota nerijetko koriste kao kontranarativ.

Situacija u BiH doprinosi politizaciji njihove borbe. Povremene političke tenzije, koje su se aktuelizirale nakon haških presuda (Mladić i “haška presuda šestorki”), otežavaju njihovu borbu za pravdu, jer je cilj Udruženja “Sumeja Gerc” da se prikupe svjedočanstva i dokazi kako bi se što veći broj ratnih zločinaca izveo pred lice pravde.

Djelovanje policije, kao organa koji istražnim radnjama treba štititi građanke i građane BiH, u ovim slučajevima zaslužuje uglavnom kritiku. Dok je policija u slučajevima zaštite žena od nasilja nešto agilnija na rasvjetljavaju događaja, u slučaju napada na braniteljice ljudskih prava koje se bave ratnim zločinima evidentno je da na rad policije bitno utječu ratna prošlost i nacionalna opredijeljenost. Stoga je neophodno raditi na razvoju protokola i izvršiti dodatni “pritisak” na policiju kako bi obavljala svoj posao adekvatno i kako bi napadi na braniteljice ljudskih prava koje se bave ovom tematikom bili rasvijetljeni.

Braniteljice ljudskih prava koje su svoj fokus stavile na promociju i zaštitu prava LGBT osoba trpe različite oblike javnih i privatnih uvreda. Uvrede se odnose na njihov izgled, način života i dr. Prijetnje znaju biti ozbiljne i direktno su uvjetovane nivoom javnih istupanja i angažmana. Napadi na ovu grupu BLjP-a nerijetko su i fizičke prirode (napad na festivalu “Merlinka”, napad u kinu “Kriterion”). Prijetnje se dešavaju u svakodnevnom životu, pri čemu izostaje adekvatna zaštita policije. Ono što predstavlja poseban problem je sporo djelovanje tužilaštava koja nikada nisu podigla niti jednu optužnicu za napade koji su se desili na aktivistice za prava LGBT osoba.

Na posebno nerazumijevanje nailaze aktivistice koje rade u sigurnim kućama, centrima za socijalni rad i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom žena od rodno zasnovanog nasilja. Napad na njihovo tijelo, imovinu ili radno mjesto ne smatra se napadom na službeno lice, bez obzira na to što je napad vezan za prirodu i opis posla. Za razliku od policajki, koje su zaštićene samim statusom i posebnom regulativom, socijalne radnice i uposlenice sigurnih kuća nerijetko su izložene napadima, kakav je doživjela i koordinatorka sigurne kuće u Tuzli. Indirektne prijetnje porodici, ugrožavanje zdravlja te u konačnici odluka o promjeni radnog mjesta, dio su profesionalnog rizika koji je Fatima Bećirović morala podnijeti. S tim u vezi neophodno je da nevladine organizacije koje vode sigurne kuće i rade sa žrtvama i počiniteljima nasilja u porodici razviju protokole i mehanizme zaštite svojih uposlenika.

Mediji predstavljaju izuzetno značajnu kariku u zaštiti braniteljica ljudskih prava. Mediji svojom pristranošću i neobjektivnošću ponekad doprinose napadima i zaoštavanju situacije što BLjP dovodi u težak položaj. Tome svjedoče izvještaji nakon haških presuda, neistinita pisanja o organizaciji gay parade u Sarajevu, te necenzuriranje komentara koji nerijetko u sebi imaju elemente prijetnje i zastrašivanja.

Deklaracija o ljudskim pravima branitelja ljudskih prava prepoznala je žene braniteljice ljudskih prava i naglasila je relevantna prava i obaveze svih država kada je u pitanju njihova zaštita. Stoga je obaveza BiH kao države da preduzme sve neophodne mjere da zaštiti braniteljice ljudskih prava (detaljnije u preporukama) i omogući njihovo slobodno djelovanje i rad.

Preporuke

Generalne preporuke

Unapređenje pravnog okvira u smislu usvajanja zakona koji direktno prepoznaju i sankcioniraju napade na BLjP je ključ za efektivnu i efikasnu zaštitu. Istu važnost ima i rad na edukaciji policajaca, sudija i tužilaca o načinu na koji mogu prepoznati napade na BLjP, te kako da ih evidentiraju, kvalificiraju i procesuiraju.

Jačanje kapaciteta institucija za ljudska prava je ključ za sistemsko praćenje i dokumentiranje napada i kršenja prava BLjP-a. Posebno je značajno da institucije koje se bave zaštitom ljudskih prava prepoznaju rodnu dimenziju napada na BLjP i specifične prijetnje koje mu se upućuju, te razviju efikasne mehanizme zaštite i odgovora.

Neophodno je da **razvoj sistema psihološke podrške** BLjP-u bude dio sistema sveobuhvatne medicinske podrške.

U saradnji sa Vijećem za štampu potrebno je razviti **smjernice za postupanje medija** u slučajevima napada na BLjP. Novinari i novinarka bi se trebali dodatno educirati o specifičnim prijetnjama, diskriminaciji i problemima s kojima se susreće BLjP.

Institucionalno djelovanje za unapređenje zaštite BLjP-a:

- Neophodno je organizirati periodične sastanke sa predstavnicima Misije EU-a u BiH i predstavnicima ambasada država članica, kako bi se oni izvijestili o stanju BLjP-a u BiH.
- Potrebno je kreirati protokole za policiju o postupanju u slučaju napada na BLjP. Protokolima bi trebali biti definirani načini vođenja istrage, uzimanje izjava i prikupljanje dokaza.
- Policija i tužilaštvo bi trebali raditi na zaštiti svjedoka i svjedokinja u slučajevima ratnih zločina i van sudova.
- Tužilaštvo bi trebalo pokretati postupke protiv advokata odbrane koji tokom postupka otkriju ime zaštićenih svjedokinja.
- Napadi na BLjP trebali bi zvanično biti evidentirani kao takvi, a ne kao “ometanja javnog reda ili mira”, “oštećenje imovine” i sl.
- Saradnja policije i tužilaštva trebala bi se unaprijediti – u smislu vođenja detaljne istrage u slučajevima napada na BLjP. Nedopustivo je da se slučajevi napada na BLjP tretiraju kao bilo koji drugi napad, te da se identitet napadača nikada ne razotkrije.
- Tužilaštva trebaju pokretati postupke za napade na BLjP, s obzirom na to da nekažnjivost napada ostavlja dojam da država ne štiti braniteljice što dovodi do još veće vulnerabilnosti BLjP-a.

- Braniteljice ljudskih prava koje se bave procesuiranjem ratnih zločina trebale bi uživati posebnu zaštitu od države, te bi se svi napadi morali rasvijetliti u najkraćem vremenskom periodu.
- Ombudsmeni bi trebali dokumentirati, reagirati i izvještavati o svim napadima na BLjP, te ih kao takve kvalificirati i evidentirati, uključujući i analizu reagiranja policije i tužilaštva.
- Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) bi trebala biti upozorena na opasnosti koje prijetnje braniteljicama ljudskih prava imaju, te bi trebala oštrije reagirati na medijske istupe i ispade u slučajevima napada na braniteljice ljudskih prava.
- Gender mehanizmi bi trebali razviti protokole za djelovanje i zaštitu BLjP-a u slučajevima kada su napadi na njih rodno utemeljeni, te imaju za cilj društvenu i javnu degradaciju BLjP-a.
- Nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava trebale bi formirati mrežu koja bi se isključivo bavila zaštitom BLjP-a. Na taj način ostvario bi se efekat pozitivnog pritiska na javnost i organe zaštite da djeluju u slučajevima napada na BLjP.

